

Йордан Йовков

Устрем

Намесата на Румъния през 1913 година ни донесе неизброими злини. Това беше престъпление, което и най-загрубялата съвест няма да оправдае. Но в тая водевилна кампания имаше нещо весело и комично и въпреки най-разнообразните интереси и политически възгледи, светът не можа да скрие усмивката си и злъчния си сарказъм. Пред очите на всички се разиграваше същински фарс: надутата поза на августейшия главнокомандующ, който обикаляше бойни полета, по които липсваше неприятел; дълбокомислената и тънка работа на Авереско, който, замислен над картите, даваше директиви на една армия, разпръсната из лозя, из бостани и градини; лудите овации на онзи офицер, който пръв беше влязъл в Силистра, и то защото това зависеше само от силите на коня му, и най-последно, като последна фигура на тоя пътър карнавал, идеше оня прочут генерал, който начело на ескадроните си дигаше прах по големите пътища и плашеше жените и децата – тоя смешен Дон Кихот, който се наричаше генерал Мустаца.

Латинската кръв дава на тоя народ пустославието и лекомислената жажда за ефекти. Разпалиеното въображение и суетата дадоха на разбоинишкия поход мирово значение и детинската игра на криеница се нарече война. Намери се и възторжен и пламенен бард – Режиналд Кан, който с всичкия блясък и елегантност на французката реч възхвалява тоя, според него, великолепен елан на румънската армия. Разбира се, той не забрави да изплете венци и на храбрия Мустаца. Може би от тая апология се роди идеята за възпоменателния медал, който румънските войници получиха от краля си. Тоя медал е любопитен документ. На едната му страна стоеше надписът: „На вас, храбри миротворци!“ А на другата: „От Карпатите през Дунава на Балканите“.

В продължение на три години тая злополучна фраза беше в устата на всички отгатак Дунава. Тя беше и славословие, и наздравица, и поздрав. Напоследък тя стана и гневна закана. Тия хора, подобно на чакали, искаха плячка, дебнеха, заплашваха. „От Карпатите през Дунава на Балканите!“ През магическите фрази на Режиналд Кан се рисуваше новият елан на победоносната армия. Не липсваше и девизът: по-рано – за мира, сега – трябваше да се спаси цивилизацията. Образът на войнствения Мустаца беше изчезнал, затуй пък тайнствено се прошепна името на някой си Арслан. Трябваше да се извърши някакво чудо, което ще поразии света. Но съдбата жестоко наказва всяко заблуждение. Фарсът започна тоя път много лошо.

Устремът на една победоносна армия е нещо съвсем различно от кухите хиперболи на Режиналд Кан. Румъните разбраха и изпитаха това.

Това е буря, която дохожда неочаквано и стихийно. Над изтръпнали села и полета тя хвърля сянката на тежките си облаци, огрява нощите със сиянията на пожарите си, изпълва простора с гърмежите си. Даже върху картата само нейният път поразява с бързината си и могъщия си размах. Хиляди названия на села и местности, които никои не беше чел. И ето, из довчерашната неизвестност на тия слова изпъкват имена, които високо говорят, запомнят се от всички и наред с прякото си значение добиват нов и мистичен смисъл, подобно на огнените надписи, за които разказват легендите. Тия имена са вече много: Баладжа, Кочмар, Алфатар, Тутракан, Сарсънлар...

Има една проста и наивна войнишка песен. Над ритмичния шум на стъпките и стремителните вълни на стройните колони бодро звучи рефренът: „От Дунав до Бяло море българска войска снове!“ Това не е художествена картина на едно въображение. Безизкуствено и образно, както у всички умотворения на народа, от обикновените думи иде епичният лъх на битки и трудни походи, изпъкват далечни и странни декори: снеговете на Шар, албанските пустини, урвите на Беласица, Бяло море, Дунава и равните полета на Добруджа.

Новите дела са достойно продължение на досегашните. Други са само рамките. Но все пак рядко е имало подобно стремително и неудържимо нахлуване. Равнините на Добруджа като че са създадени преди всичко за кавалерийски действия. Там есенните дни дават особена прелест на пейзажа: открити и чисти полета, само жълти стърнища, сред които белите пътища чертаят исполински кръстове. В бистрия и кристален въздух перспективата се губи – отчетливо и ясно се вижда наблизо и надалеч. Сред тия полета, под необятното небе, далеч на хоризонта се появява черната и подвижна кавалерийска маса. Бързите вълни заливат жълтите стърнища. Сякаш тъмни облаци се подигат върху ниския хоризонт. Саблите припламват на слънцето, като светкавици. Кавалерийската атака е дело на секунди. Тук сложният механизъм на войната е невъзможен и излишен: картите не се гледат, разстояния и ъгли не се измерват, телефоните не са потребни. Липсват даже и командите с глас. Наедно и наблизо са всички: от първия началник до последния войник. Земята кънти под тежките копита, конете нетърпеливо пръхтят. В тоя смесен шум се губи и заглъхва всеки друг звук. Но всички гледат онзи, който язди напред: за минута той се обръща назад, всички срещат строгото лице и запаления поглед, всички разбират и решителния и недвусмислен жест на ръката, която високо размахва саблята. Може би в тая минута прозвучават тръби: тревожни и трепетни ноти, които веднага замлъкват.

По-нататък всичко е вече бесен порив на вихрушка, която в облаци прах се носи из полето...

Тия бързи и светкавични удари зашеметяват. Хвъркатите ескадрони се появяват навсякъде. Преди още да се разбере какво става, телеграфните линии и в най-далечни пунктове се развалят, съобщенията се преричат, отделни дружини се избиват и разпръсват, топовете остават по пътищата, изоставени и безмълвни. Полето става несигурно и опасно и всичко, което може да се спаси, се прибира към крепостта.

Но към тая крепост бавно, но сигурно пълзят колоните на пехотата. Исполински полип, който протяга и сграбчва с корави и хищни пипала. Тая крепост е яка и надеждна. Щурмът ще трябва грижливо и научно да се подготви, може би ще се почне бавна и методична обсада. „Неприятелят изглежда уморен“ – гласи едно съобщение от Букурещ и в него звучи плаха надежда. Но тоя неприятел съвсем не мисли да почива и да се бави. Живи ядра полетяват отвсякъде към крепостта, стремителни и бесни атаки, които напомнят съкрушителните удари на древните стенобойни машини. Фортовете падат един след други, сякаш само от стихийните вълни на урата. Ужасът и паниката достигат тия граници, когато смъртта е избавление и почивка. И докато хиляди, вцепенени и бледи, слагат оръжията и знамената си – други в безумно отчаяние се хвърлят във вълните на Дунава.

Сребърното огледало на реката блещи между зелените брегове. Тая река е запомнила виденията на много векове. Тя помни и тия тълпи, които преминаваха през нея, нахално безгрижни, разюздано весели, подобно на шайка, която знае, че къщата, която ще обира, е отворена и стопанинът липсва. Великата река отрази равнодушно това зрелище. Равнодушно и безстрастно и сега тя повлече върху вълните си труповете на хиляди мъртъвци.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7921>]